

Oroväckande resultat av SVF:s arbetsmiljöenkät

I början av 2023 genomförde Sveriges Veterinärförbund (SVF) en arbetsmiljöenkät riktad till samtliga medlemmar med anställning. Syftet med enkäten var att ge en mer heltäckande bild av arbetsmiljön och därmed förse förbundet med nödvändig information för att fortsätta driva professionsfrågor relevanta för våra medlemmar och arbetsmiljöfrågor gentemot arbetsgivare.

TEXT **ELEONOR FREDLER**, LEG VETERINÄR, STYRELSEORDFÖRANDE SVERIGES VETERINÄRFÖRBUND

En god arbetsmiljö för veterinärer och övrig personal inom djursjukvården är en förutsättning för patientsäkerhet och en hållbar hälso- och djursjukvård. Brister i personalens arbetsmiljö medför risker för både patienter, medarbetare och djurägare. I regeringens slutbetänkande *Bättre förutsättningar inom djurens hälso- och sjukvård* (SOU 2022:58) har man inte tagit hänsyn till veterinärers arbetsmiljö. Sveriges Veterinärförbund anser att kårens arbetsmiljö är en grundläggande faktor, inte bara för en välfungerande djursjukvård utan även inom de andra verksamheter där veterinärer har viktiga roller. SVF valde därför att genomföra en egen arbetsmiljöenkät, som omfattar både kliniskt och icke-kliniskt verksamma medlemmar.

Enkäten skickades ut till alla medlemmar som innehar en anställning, vilket var 2 093 medlemmar vid utskickstillfället. Ungefär hälften, cirka 1 100, valde att svara på enkäten. Fördelningen av respondenter var representativ och svaren ger således en god bild av hur anställda veterinärer upplever sin arbetsmiljö.

Grunddata

Första delen av enkäten handlar om grunddata och visar till exempel inom vilken sektor medlemmarna har sin anställning, huvudsakligt verksamhetsområde samt befattning. Denna del gör det möjligt att analysera resultaten för olika subgrupper i kåren, och visar även om svarsgruppen är representativ för kåren som helhet. Efter analys av resultaten ansågs svarsgruppen vara representativ för förbundets medlemmar och även för kåren som helhet.

Av respondenterna arbetar 68 procent inom privat sektor, 34 procent är statligt anställda, 1 procent arbetar regionalt och 1 procent arbetar inom en annan sektor. Fördelningen för vilket verksamhetsområde man huvudsakligen arbetar med är smådjur, 68 procent, häst, 22 procent och reproduktionsdjur, 22 procent. Sex procent arbetar med tillsyn, 7 procent med inspektion och 7 procent med djurskydd. Av respondenterna har 16 procent sin huvudsakliga verksamhet inom annat verksamhetsområde än ovanstående. Majoriteten av de medlemmar som har besvarat

enkäten arbetar som klinisk veterinär. Av dem har 14 procent specialistkompetens steg 1, en procent har specialistkompetens steg 2 och två procent är Diplomate. Sex procent arbetar som kontrollant/inspektör och lika många svarar att de innehar tjänst som chefsveterinär. Som forskare/lärare arbetar 7 procent, och 13 procent uppger annat än ovan som deras befattning.

Arbetsmiljö

I denna del av enkäten gällde frågorna den direkta och indirekta arbetsmiljön som att hinna med sitt arbete på arbetstid och få feedback från ledning och kollegor.

På påståendet "Jag har en god arbetsmiljö" har endast 38 procent svarat att de instämmer helt. Nästan hälften av respondenterna (49 procent) svarar att de instämmer delvis. Fyra procent instämmer inte alls och 9 procent instämmer i låg grad. Detta är en av få frågor i enkäten som alla respondenter har svarat på, det vill säga ingen har uppgett att de saknar en uppfattning eller inte kan svara. (diagram 1)

Att veterinärkåren generellt har en hög

Jag har en god arbetsmiljö

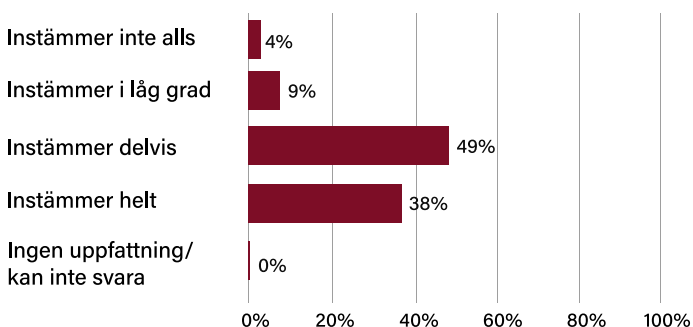

Diagram 1.

Jag hinna med det direkta patientarbetet inom ramen för min normala arbetstid

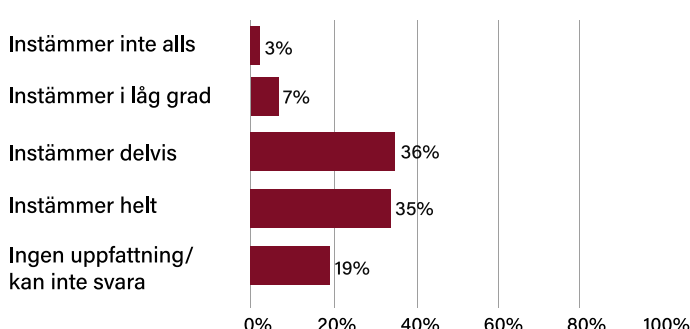

Diagram 2.

arbetsbelastning är väl känt. Så många som 31 procent uppger att de arbetar deltid på grund av arbetsbelastningen – alltså nästan en tredjedel av respondenterna. Drygt en femtedel, 26 procent, har under de senaste 12 månaderna funderat på att helt lämna veterinäryrket på grund av arbetsbelastningen. Trettiofem procent har funderat på att gå ner i arbetstid och hela 36 procent har funderat på att byta arbetsplats. Tjugotvå procent har funderat på att bli konsult eller starta eget och nästan lika många, 17 procent, har på grund av arbetsbelastningen funderat på att bli digital rådgivare.

En stor orsak till negativ stress för anställda veterinärer är arbetsbelastningen. På frågan om de som arbetar kliniskt hinner med det direkta patientarbetet inom ramen för sin normala arbetstid, svarar endast 35 procent att de instämmer helt. Ungefär lika många, 36 procent, svarar att de instämmer delvis i denna fråga. Sju procent instämmer i låg grad och 3 procent svarar att de inte instämmer alls. På denna fråga har nästan en femtedel av respondenterna svarat att de inte har en uppfattning/kan inte svara. (diagram 2)

Vad gäller att hinna med det indirekta patientarbetet på sin normala arbetstid svarar endast 19 procent att de instämmer helt – det vill säga knappt en femtedel. Drygt dubbelt så många, 39 procent, instämmer delvis i att de hinner med det indirekta patientarbetet. Men hela 16 procent instämmer i låg grad och 9 procent instämmer inte alls. Även här har nära en femtedel, 19 procent, svarat att de inte har en uppfattning/inte kan svara.

På frågan om man hinner med det administrativa arbetet inom sin normala arbetstid svarar endast 21 procent att de instämmer helt. De respondenter som instämmer delvis är 43 procent. Hela 20 procent, det vill säga en femtedel, av de

svarande instämmer i låg grad och 13 procent instämmer inte alls i påståendet att hinna med det administrativa arbetet inom sin arbetstid. På denna fråga saknar endast 2 procent uppfattning eller kan inte svara. (diagram 3)

Att kunna påverka sin arbetstid är en viktig faktor vad gäller arbetsmiljön. Av de anställda veterinärer som har svarat på frågan om de kan påverka sin arbetstid är det endast 33 procent som instämmer helt. Hela 40 procent instämmer delvis och så många som 17 procent instämmer i låg grad. Nio procent svarar att de inte instämmer alls på frågan om att kunna påverka sin arbetstid. En procent uppger "ingen uppfattning/kan inte svara".

Majoriteten av anställda veterinärer ägnar en stor del av sin arbetstid framför en dator, oavsett om de arbetar icke-kliniskt eller är kliniskt verksamma. Trots det svarar endast 33 procent att de instämmer helt på frågan om deras administrativa arbetsplats är väl utformad för ändamålet. Lika många, det vill säga 33 procent instämmer delvis. Hela 19 procent instämmer i låg grad medan 8 procent inte instämmer alls.

Övertid

En hög arbetsbelastning där många inte hinner med det direkta eller indirekta patientarbetet gör att många veterinärer jobbar övertid. Endast 24 procent, det vill säga knappt en fjärdedel, svarar att de inte arbetar över. Sexton procent arbetar i snitt över en timme per vecka och ännu fler, 18 procent, arbetar över två timmar. Tre timmars övertid i snitt per vecka uppger 12 procent av respondenterna att de arbetar, medan 9 procent arbetar över fyra timmar per vecka och 7 procent arbetar över fem timmar i veckan,

vilket innebär en timme per veckodag, och resterande 14 procent av respondenterna arbetar mer än fem timmar övertid per vecka. Sammanfattningsvis arbetar alltså 76 procent över i olika omfattning. Övertidsarbete är per definition arbete utanför arbetstid vilket per definition bör undvikas. Om det sker ska ersättning utgå i form av i tid eller pengar, vilket kräver att övertiden registreras.

På enkätfrågan om hur många timmar som inte tidsregistreras per vecka svarar endast hälften, 50 procent, noll timmar, det vill säga att de tidsregistrerar alla arbetade timmar.

Hela 17 procent skriver inte upp att de har arbetat en timmes övertid, 12 procent skriver inte upp två timmars övertid och 5 procent skriver inte upp tre timmars övertid per vecka, vilket motsvarar drygt en halvtimmes övertid per dag.

Nästan lika många, 4 procent, registrerar inte att de arbetar över motsvarande en hel timme per arbetsdag det vill säga fem timmar i veckan. Tre procent registrerar inte 4 timmar övertid per vecka och →

Jag hinner med det administrativa arbetet inom ramen för min normala arbetstid

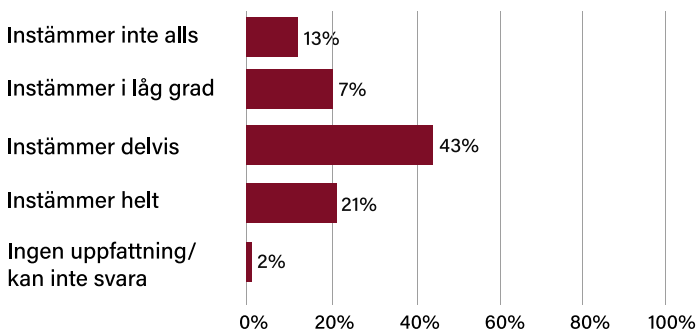

Diagram 3.

Hur många timmar övertid arbetar du per vecka i genomsnitt?

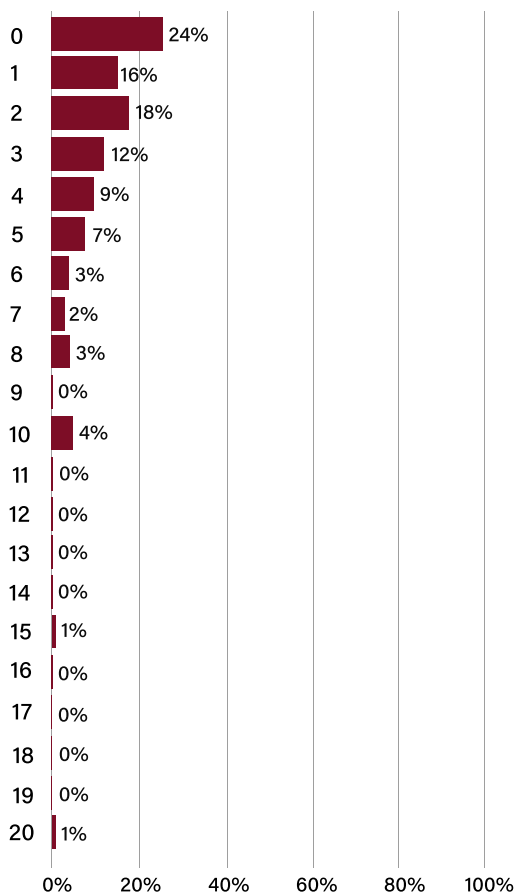

Diagram 4.

1 procent vardera skriver inte upp att de har arbetat över hela 6, 7 och 8 timmars över på en vecka. Än mer skrämmande är att det finns anställda veterinärer som arbetar över mer än 10 respektive 20 timmar på en vecka och inte registrerar denna tid. Tid som inte registreras är fortfarande arbetstid för den anställda, som man inte får ersättning för. Den anställda arbetar då gratis åt sin arbetsgivare. (diagram 4)

Övertidsersättning i form av kompensationsledigt får hela 82 procent av respondenterna. Kompensationsledigt möjliggör tid för återhämtning och vila. Nästan en femtedel svarade dessvärre nej på frågan om möjlighet att ta ut komptid i form av ledighet.

Semester

Att ha minst fyra veckors sammanhängande semester under sommartid är påbjudet enligt *Semesterlag (1977:480)*. På frågan om man har möjlighet att ta semester fyra veckor sammanhängande sommartid svarar knappt hälften, 46 procent, att de alltid har det. Trettio procent svarar att de ofta har den möjligheten medan 16 procent svarar att de ibland har möjlighet att ta semester fyra veckor sammanhängande sommartid. Sju procent uppger att de inte har möjlighet att ta fyra veckors ledigt under sommaren.

Nästa fråga var om det är bemanningsproblem som gör att man inte kan ta fyra veckors sammanhängande sommarsemester. På denna fråga svarade hela 69 procent, vilket motsvarar fler än två tredjedelar, att så var fallet. Trettio procent svarade nej – det vill säga att bemanningsproblem inte är orsaken till att man ej kan ta fyra veckors sommarsemester.

Här följer en sammanfattning av fritextsvaren till frågan om varför man förväntas vara tillgänglig på sin semester:

- Många av respondenterna angav att det är på grund av deras kunskap och kompetens som de förväntas vara tillgängliga på sin semester. Även chefsbefattning och ekonomiskt ansvar uppgavs som orsak.
- De flesta som uppger att de blir kontaktade under semestern anger att det är frågor om "egna" patienter och projekt och att vara stöd till kollegorna.
- Ett flertal svarar att det är en företagskultur att vara tillgänglig under semestern och att bli kontaktad av chef eller kollegor per telefon eller mejl.
- Många upplever att det är en bristande respekt och förståelse från kollegor och chef.
- Även djurägare förväntar sig att man

även finns tillgänglig semestertid.

- Akuta sjukdomsutbrott och krisberedskap uppges också som orsaker liksom internationella projekt och studentkonakt.
- Flera uppgav att de är ensamma veterinärer på arbetsplatsen och därför inte kan vara borta fyra veckor i sträck. Många angav även att man vill upprätt hålla servicen till djurägarna.
- Andra anledningar var man inte ville att kollegor skulle bli lidande och att andra inte kan ta över arbetsuppgifterna.

"Nio procent har blivit utsatta för kränkande särbehandling av sin chef och lika många svarar att de har varit utsatta av en kollega."

- Bristande förståelse hos kollegor och att man innehar chefsposition finns också med i fritextsvaren.
- Andra orsaker som angavs var att arbetet är som mest intensivt under sommar-månaderna och att man tar sin ledighet under andra årstider.

Dygnsvila och veckovila

Arbetsstidslagen reglerar den anställdes rätt till dygns- och veckovila. Lagen påbjuder 11 timmars vila per 24-timmarsperiod, den så kallade dygnsvilan. Veckovila ska vara 36 timmar och i möjligaste mån förläggas till helgen.

På frågan om man får 11 timmars dygnsvila inom 24 timmar svarar drygt två tredjedelar, 71 procent, att de instämmer helt i påståendet. Sjuttio procent instämmer delvis, 5 procent instämmer i låg grad och 4 procent instämmer inte alls. Fyra procent har ingen uppfattning/kan inte svara.

Följdfrågan, om man erbjuds vila i anslutning till att man inte får sin dygnsvila svarar drygt hälften, 56 procent, att de saknar uppfattning eller inte kan svara. Tretton procent instämmer helt, 14 procent instämmer delvis och 8 procent instämmer i låg grad. Nio procent instämmer inte alls – det vill säga får inte vila i anslutning till att de inte har fått lagstadgad dygnsvila.

Enligt arbetsstidslagen påbjuds att man som anställd ska ha 36 timmars veckovila inom en 7-dagarsperiod företrädesvis i anslutning till en helg. Av respondenterna var det 73 procent som instämmer helt i att de får sin veckovila. Tolv procent instämmer delvis, och vardera 2 procent instämmer i låg grad och inte alls. Elva procent har svarat "ingen uppfattning/kan inte svara".

På frågan om man erbjuds vila i anslutning till att man inte får sin veckovila svarar två tredjedelar, 66 procent, att de saknar uppfattning eller inte kan svara. Endast 13 procent instämmer helt, och bara 11 procent instämmer delvis. Fem procent vardera instämmer i låg grad och inte alls.

Familjeliv

På frågan om det finns förutsättningar hos arbetsgivaren att förena familjeliv och arbete har många av respondenterna skrivit fritextsvar. Här följer en sammanfattning av anledningar till att det är svårt att förena familjeliv och arbete: (diagram 5)

- Övertid, obekväma arbetstider, beredskap och för hög arbetsbelastning.
- Oregelbunden schemaläggning, sena schemaändringar och svårt att få individanpassat schema.
- Vidareutbildning måste ske på ledig tid.
- Fysiskt och psykiskt trött efter en arbetsdag
- Arbetsbelastningen gör det svårt att orka med privatliv.
- Det finns inte tid för både arbete och privatliv.
- Oförståelse bland kollegor vid VAB och föräldraledighet.
- Går inte att arbeta heltid när man har barn.
- Om man jobbar deltid tilldelas man vissa pass med enklare fall och går då miste om utveckling- och kompetensmöjlighet.
- Stressande att aldrig veta om man kan sluta när arbetsdagen är över.
- Om man inte har barn förväntas man vara mer tillgänglig och arbeta mer.
- Om man jobbar 100 procent hinner man inte med familjen och om man går ner i tjänst så har man inte råd att skaffa familj.
- Beredskapsarbete med otillräcklig dygnsvila.
- Långa dagar. Slitsamt. Trött efter en vanlig arbetsdag.
- Ofta schemalagda 10-timmarsdagar.

Kränkande särbehandling, hot/våld och diskriminering

Vid frågan om man blivit utsatt för kränkande särbehandling på sin arbetsplats

svarar 77 procent nej. Nio procent har blivit utsatta för kränkande särbehandling av sin chef och lika många svarar att de har varit utsatta av en kollega. Fjorton procent uppger att de har blivit utsatta för kränkande särbehandling av externa personer inklusive djurägare.

Hela 88 procent har svarat nej på frågan om huruvida de har blivit utsatta för hot/våld på sin arbetsplats. Elva procent uppger att de har blivit utsatta för hot/våld av externa personer inklusive djurägare. En procent har blivit utsatta av chef och en procent av kollega.

Ännu fler, 90 procent, svarar nej på frågan om de blivit utsatta för diskriminering på arbetsplatsen. Fem procent uppger att de har utsatts för diskriminering av chef och fyra procent svarar att en kollega har utsatt dem för diskriminering. Sex procent svarar att externa personer, inklusive djurägare, har varit orsak till diskriminering på arbetsplatsen.

Etisk stress

Det finns flertal orsaker till att man upplever etisk stress på sin arbetsplats. I SVF:s enkät ställdes frågan om hur många som har upplevt etisk stress på grund av ekonomiska orsaker, bristande befogenheter och brist på kompetensutveckling.

Så många som 26 procent instämmer helt i frågan om att ekonomiska orsaker

ger etisk stress och ännu fler, 31 procent, instämmer delvis. Sjutton procent instämmer i låg grad och något fler, 18 procent, instämmer inte alls i frågan om huruvida ekonomiska orsaker ger etisk stress. Åtta procent svarar att de inte har någon uppfattning.

På frågan om bristande befogenheter som orsak till etisk stress svarar endast 7 procent att de instämmer helt. Dessvärre instämmer hela 23 procent delvis i denna fråga och nästan lika många, 22 procent, instämmer i låg grad. Drygt en tredjedel, 36 procent, instämmer inte alls i att de upplever etisk stress på grund av bristande befogenheter. Tretton procent har ingen uppfattning.

Tio procent av respondenterna instämmer helt i att de upplever etisk stress på grund av brist i kompetensutveckling. Hela 25 procent instämmer delvis och nästan lika många, 24 procent, instämmer i låg grad. En tredjedel, 33 procent, instämmer inte alls och 7 procent har ingen uppfattning.

Svaren på frågan om man upplever etisk stress på grund av brist på stöd från arbetsgivaren har ungefär samma utfall som frågan ovan. (diagram 6)

Denna sammanställning av arbetsmiljö-enkäten omfattar samtliga respondenter. Från SVF:s håll kommer resultaten att fortsätta analyseras med avseende på olika subgrupper. Fler resultat kommer löpande publiceras i Svensk Veterinärtidning. ■

Finns det förutsättningar hos din arbetsgivare att förena familjeliv och arbete?

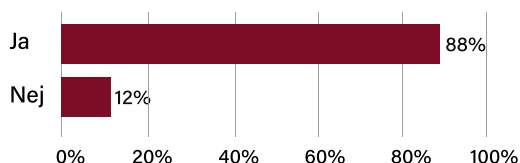

Diagram 5.

Upplever du etisk stress p.g.a. brist på stöd från arbetsgivaren?

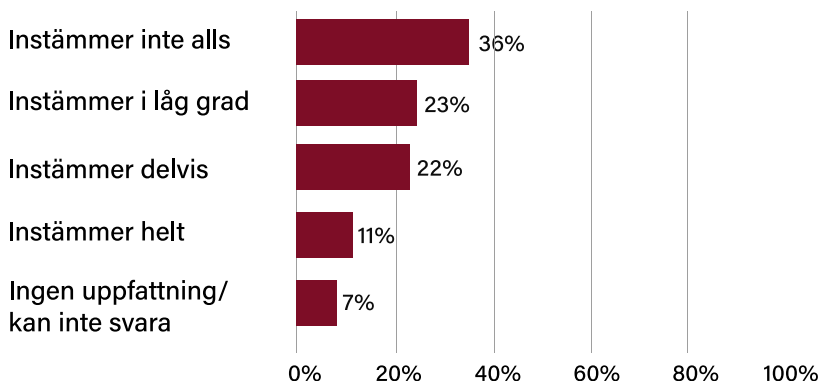

Diagram 6.

3 frågor till förbundsdirektör Magnus Rosenquist:

Varför gjorde förbundet en arbetsmiljöenkät?

– Att arbetssituationen är tuff för veterinärer, oavsett verksamhetsområde, har vi känt till länge. Medlemmar kontaktar oss kontinuerligt och beskrivit sin arbetssituation. Vi ansåg det bästa vore om en tredje oberoende part genomförde en arbetsmiljöundersökning eftersom arbetsmiljön är arbetsgivarnas ansvar och vi ju är motpart till arbetsgivarna i detta. Under en tid försökte vi därför få lämplig myndighet att genomföra en sådan undersökning. Särskilt lämpligt vore det om den nyligen genomförda djursjukvårdsutredningen hade omfattade även utredning av arbetsmiljön, inte minst efter att vi upprepade gånger hade påpekat att en hållbar djursjukvård förutsätter att de som utför arbetet har en hållbar arbetssituation ...men så blev inte fallet. Den del av kåren som inte arbetar kliniskt hade emellertid inte omfattats i djursjukvårdsutredningen. Det gjorde att vi för cirka ett år sedan beslutade att genomföra undersökningen själva bland våra medlemmar.

Magnus Rosenquist.

Vad hoppas ni att resultatet ska leda till?

– Det korta svaret är såklart en förbättring av arbetsmiljön. Vi ville var tydliga med att informera deltagarna i undersökningen om att syftet var att ge en mer heltäckande bild av arbetsmiljön, utöver de specifika exempel som vi har fått ta del av. Detta behövs både för att driva arbetsmiljöfrågor gentemot arbetsgivare och professionsfrågor relevanta för våra medlemmar.

Var det något som överraskade er i svaren?

– Svaren vare inte överraskande men väldigt oroväckande. Det är allvarligt att bara 38 procent anser sig ha en god arbetsmiljö och att en hög andel av respondenterna har varit sjukskrivna, funderar på att byta arbetsplats eller lämna yrket helt. Förutom att det uppenbart finns arbetsplatser med problem som behöver lösas akut väcks en oro för yrkets rykte och framtida kompetensförsörjning.